

Оксана СКЛЯРСЬКА, Мирослав ДНІСТРЯНСЬКИЙ, Ірина ЧАЙКА

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ І ПРІОРИТЕТИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ МІСТ В ПРОЦЕСІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто пропозиції фахівців з урбаністики та просторового планування щодо повоєнної відбудови міст України. Визначено пріоритети та принципи відновлення міст, які зазнають найбільших руйнувань під час повномасштабної війни в Україні, а також акцентовано на необхідності оновлення інтегрованих концепцій і стратегій розвитку тилових міст відповідно до сучасних викликів. Узагальнено методологічну модель концептуальних засад повоєнного відновлення міст України, розглянуто проекти відбудови Маріуполя, Харкова, Ірпеня.

Ключові слова: повоєнне відновлення, просторове планування, концепції міського розвитку, проекти відбудови

Постановка науково-практичної проблеми. З початком повномасштабної війни Росії проти України перед українськими містами постали непередбачувані виклики та проблеми забезпечення соціально-економічного життя містян. Багато поселень північно-східних, східних, південних регіонів зазнали масштабних руйнувань соціально-економічної інфраструктури, людських втрат. Серед них є міста з потужним підприємницьким сектором, а їхні громади за фінансовими результатами діяльності у 2021 р. були одними з найуспішніших.

Для багатьох міст України ще до війни були розроблені документи стратегічного просторового планування, які є важливою передумовою інвестиційного розвитку. Очевидно, що усі вони потребують коректив з урахуванням викликів воєнного часу та повоєнної відбудови. Для тимчасово окупованих територій та тих міст, які зазнали значних руйнувань, стратегії відновлення мають передбачати не тільки відбудову інфраструктури і житла, а й нові заходи щодо продовольчої безпеки, територіальної оборони, логістичних потужностей задля відновлення їхньої спроможності. На сьогодні є чіткий план відбудови, проекти відновлення українських міст [3, 6, 8, 11]. Натомість тилові міста мають визначати стратегію і тактику ефективного використання свого потенціалу та забезпечення нагальних потреб жителів, внутрішньо переміщених осіб, релокованого бізнесу і економічної безпеки у різних умовах.

Актуальність і новизна досліджень. Стратегічним напрямом повоєнної відбудови України має стати не просто відновлення зруйнованих війною виробничих об'єктів та потужностей, а радикальна модернізація національної та локальної економік. У сьогоднішніх реаліях України постають складні проблеми оновлення й розробки нових проектних документів з просторового розвитку територіаль-

них громад та міст, адже наявна містобудівна документація для багатьох населених пунктів розроблялися ще в радянські часи, а документи стратегічного просторового планування потребують коректив і доповнень. При цьому необхідною є попередня наукова основа проектних рішень. Тому метою статті є обґрунтування концептуальних засад та пріоритетів планування просторового розвитку міст в процесі повоєнної відбудови, оскільки бракує суспільно-географічних досліджень цієї проблематики.

Зв'язок теми з важливими науково-практичними завданнями. Дослідження пріоритетів та концепцій повоєнного відновлення міст України обумовлене необхідністю і важливістю розробки наукових засад їхнього функціонування після війни з урахуванням світового досвіду, найновіших урбаністичних концепцій, а також економічного потенціалу і можливостей. Важливим завданням є також надання наукових рекомендацій в процесі реалізації нових програм та проектів, спрямованих на повоєнний соціально-економічний розвиток України.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Вивченням містобудівних проблем та якісного формування міського простору займалися М. Дьомін, Ю. Білоконь, М. Габрель, Є. Куць та багато інших вчених. Впродовж двох років повномасштабної війни з'явилися комплексні праці про іноземний досвід відбудови та його використання в процесі післявоєнного відновлення міст України [5], перспективи відновлення регіонів та міст в руслі сталого розвитку [2], пропозиції щодо відбудови на засадах концепції розумного міста, креативного міста, принципів зеленої економіки та ін.

Проблематиці повоєнної відбудови та безпеки міст і регіонів присвячено й чимало праць географів – К. Мезенцева, І. Пилипенка,

Д. Мальчикової, А. Мельничука, С. Гнатюка та ін. У 2023 році вийшла також колективна англomовна монографія географів про збалансованість розвитку міст України напередодні війни [20]. Однак бракує саме цілісного бачення концепції відбудови міст України з суспільно-географічних позицій.

Виклад основного матеріалу. На жаль, повномасштабна війна в Україні триває вже понад два роки. Сума прямих збитків, завданих інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення Росії, станом на січень 2024 року оцінюється Київською школою економіки у 155 млрд. дол., з них 58 млрд. дол. – втрати житлового фонду [9]. Найбільших руйнувань зазнав житловий фонд таких міст, як Маріуполь, Харків, Чернігів, Северодонецьк, Рубіжне, Бахмут, Мар'їнка, Лисичанськ, Попасна, Ізюм і Волноваха. На другому місці за сумою збитків сфера інфраструктури – транспортна інфраструктура, дорожнє господарство, залізнична інфраструктура, а також авіаційна галузь і портова галузь) – 36,6 млрд. дол. З початку бойових дій в Україні пошкоджено 19 аеропортів і цивільних аеродромів, щонайменше 126 залізничних станцій. Наслідком підризу Каховської ГЕС стали також пошкодження портових терміналів, розташованих на правому та лівому берегах Дніпра і затоплення доріг Херсонської області.

Оскільки війна триває, ці оцінки лише приблизні і, на жаль, втрати зростають. За розрахунками Світового банку та Міністерства економіки ще у березні 2023 року для повоєнного відновлення України необхідно щонайменше 411 млрд. дол. [11]. Пріоритетні напрями – відбудова критичної інфраструктури, житла та важливих соціальних і транспортних об'єктів. Але не варто забувати також про відновлення промисловості, потенціалу в агросекторі, IT-сфері та в інших галузях.

До повоєнної відбудови українських міст долучаються іноземні фахівці. Відомі архітектори та урбаністи вивчають й досвід з повоєнного відновлення європейських міст після Другої світової війни, війни на Балканах. Не завжди це вдалі приклади з огляду на український контекст і реалії сьогодення, на ті тренди міського розвитку, які актуальні саме зараз. Загалом більшість фахівців сходяться на тому, що відбудовувати як було – не доречно, і повоєнне відновлення – це саме шанс на те, щоб зробити українські міста іншими, кращими. Зокрема, данський архітектор і урбаніст Ян Гейл у лекції щодо майбутнього міст України (2022) зазначив, що відбудова міст має формуватися за принципом: “Спочатку

люди, тоді простори і їх взаємодії, і насамкінець споруди» [18], тобто у відбудові міст після війни особливого акценту потребує соціальна сфера та громадські простори міст.

За рекомендаціями німецьких та польських архітекторів з досвіду відбудови європейських міст українці мають навчитися того, що треба нормативно врегулювати питання відновлення будівель, особливо історичних. І що важливо – зберігати споруди різних епох. Польський архітектор Гжегож Пйонтек пропонує наступні кроки у відбудові українських міст:

- Визначити найгостріші проблеми міста і використати шанс, щоб їх вирішити.
- Оцінити, чого не вистачає у законодавстві для якісної відбудови і впровадити необхідні рішення.
- Вирішувати короткострокові проблеми, але не на шкоду майбутньому. Наприклад, потрібно паралельно вести декілька процесів: відбудовувати зруйноване, створювати тимчасове якісне житло і крім нього, нове постійне.
- Створювати інституції, які об'єднують нормотворців, архітектурні бюро і аналітичні центри.
- Залучати студентів і молодь, адже їхні ідеї іноді неочікувані, але дуже цінні [19].

На сьогодні є чіткий план відбудови, стратегії та проекти відновлення українських міст, які найбільше постраждали від військових дій. План відновлення України, презентований на Міжнародній конференції в Лугано у липні 2022 р., передбачає залучення на відбудову та розвиток на наступні десять років понад 750 млрд дол. «Принципи Лугано», схвалені на конференції: партнерство; спрямованість на реформи; прозорість, підзвітність і верховенство права; демократичну участь; залученість багатьох стейкхолдерів; гендерну рівність та інклюзію; сталий розвиток. Стратегічними векторами мають стати цифровізація та зелений курс, спрямований на декарбонізацію економіки та попередження негативних кліматичних змін [11]. Тобто це ті пріоритети міського розвитку, про які у відомих працях з урбаністики пишуть Девід Сім (“М'яке місто”), Ян Гейл (“Міста для людей”), Чарльз Лендрі (“Креативне містотворення”) та інші вчені та ті меседжі, які звучали на економічному форумі в Давосі у січні 2024 р. З суспільно-географічних позицій не з усіма із задекларованих принципів можна погодитись. Передусім йдеться про сталий розвиток, що є досить суперечливою концепцією в контексті повоєнної відбудови, адже передбачає обмеження

економічного росту і обмеження використання ресурсів задля їх збереження майбутнім поколінням. А для України на етапі відновлення якраз потрібно не обмежувати економічний розвиток, а забезпечити бурхливе піднесення економіки шляхом нової індустріалізації та інтенсивного використання всього ресурсного потенціалу [1, с. 23].

За підсумками конференції в Лугано було розроблено 15 національних програм відновлення на період до 2032 року. На етапі відбудови (2023-2026 рр.) передбачено понад 300 млрд дол. в основному для наступних програм: макрофінансова стабільність, енергетична безпека і перехід, модернізація регіонів і житлового будівництва, логістика та сполучення, оборона та безпека. На етапі модернізації (2026-2032 рр.) згідно плану має бути виділено понад 400 млрд дол., з яких найбільше – на енергетичну безпеку, логістику, модернізацію регіонів, а також сучасну соціальну інфраструктуру [11]. Якими мають бути принципи відновлення економіки України після війни? В першу чергу, мова йде про дотримання принципів Європейського зеленого курсу – відмову від викопного палива (насамперед – вугілля), зменшення викидів CO₂, підвищення енергоефективності економіки та скорочення втрат енергії. Держава має підтримувати розвиток секторів з високою доданою вартістю та нових промислових галузей, таких як: будівництво енергоефективного житла; вуглецево нейтральне сільське господарство і виробництво продуктів харчування; виробництво сталі на основі водню або електротермічної технології; енергоефективне машинобудування; відновлювана енергетика; електроніка та електромобільна промисловість.

У сьогоднішніх реаліях України перед урбаністами постають складні проблеми оновлення й розробки нових проєктних документів з просторового розвитку міст, громад та регіонів. Необхідні наукові обґрунтування проєктних рішень. А відповідно й актуальним є оновлення методологічної платформи урбаністики. На основі аналізу багатьох експертних пропозицій, визначених пріоритетів в стратегіях та проєктах щодо відбудови, а також узагальнення актуальних новітніх світових концепцій міського розвитку нами складено методологічну модель концептуальних засад, на яких має базуватись просторове планування розвитку міст в процесі повоєнного відновлення (див. рис. 1). Теоретичним підґрунтям реалізації головних пріоритетів відбудови є наукові концепції сучасної урбаністики: компактного міста, креативного міста, зеленого міста,

смарт-сіті, здорового міста, а також інтегрованого розвитку та типології міст. Остання, зокрема, передбачає диференційований підхід до відбудови різних за функціональними ознаками та людністю міст. Інтегрований міський розвиток передбачає впровадження найвідоміших сучасних концепцій просторового планування в кожному місті. Багато великих міст України розробили Інтегровані концепції розвитку (ІКР), що є, по суті, стратегією розвитку європейського міста: житлової і транспортної сфери, екології, соціальної і технічної інфраструктури, культури та освіти, туризму, громадських просторів й економіки. Концепції створені за широкого залучення громадськості та є другим за важливістю документом після Генерального плану. Важливою складовою Інтегрованої концепції є просторова модель міста із зазначенням територій пріоритетного розвитку, полі- та монофункціональних центрів. В умовах війни та повоєнної відбудови ці документи неформального просторового планування потребують доповнення в частині аналітики та чітких короткострокових дій відповідно до загальносвітових концепцій міського розвитку та безпекових заходів. Потрібно переосмислити міста і на перше місце поставити людину – її життя, безпеку та здоров'я. В цьому контексті варто згадати відому урбаністичну концепцію “здорового міста”, що передбачає створення здорового міського середовища, в якому людина є захищеною [17]. Теорія та практика здорового міста працює в глобальному масштабі – методичні рекомендації та практичні рішення науковців, фахівців та експертів ВООЗ дають відповіді на питання, які сьогодні так актуальні для українських міст: як забезпечити комфортні умови життя в місті задля збереження здоров'я і безпеки людини та пропагування здорового способу життя; як швидко реагувати на непередбачувані чинники; як планувати міський простір на користь людини; як ефективно регенерувати або ревіталізувати промзони чи занедбані території, щоб вони приносили користь людині та не здійснювали навантаження на довкілля та ін. Йдеться також про енергозбереження, громадські місця для дітей, старшого покоління, людей з інклюзією, молоді і загалом усіх жителів. Здорове міське планування є пріоритетом сучасного етапу міського розвитку.

Принципи відбудови – це ті умови і фактори, які сприяють результативним рішенням та діям: партнерство, грантове забезпечення, залученість стейкхолдерів, розвиток прозорого будівельного ринку. Крім відновлення критич-

ної інфраструктури, житла, проектування безбар'єрного та інклюзивного простору, цифровізації в управлінні, нових стандартів просторового планування споруд задля безпеки, пріоритетним напрямком відбудови є відновлення містоформуєчих галузей і підприємств, які

становлять економічну основу розвитку міст. Лише прискорений розвиток промисловості може підняти рівень і української науки, і освіти, і сприяти відновленню робочих місць у містах, сприяючи поверненню українських громадян [1, с. 128].

Рис. 1. Концептуальні засади повосенного відновлення міст України (розроблено автором)

Зазначені принципи та пріоритети просторового планування є основою розроблених стратегій і конкретних проєктів відбудови для багатьох міст України. Зокрема, Європейська економічна комісія ООН (UNECE) створила програми UN4Khariv та UN4Mykolaiv, у рамках яких розробляються програми комплексного відновлення, нові генеральні плани, стратегічні документи розвитку. У цих містах поточна відбудова відбувається одночасно зі стратегічним плануванням. До відновлення також залучили містян: мешканці і Миколаєва, і Харкова заповнювали онлайн-анкети, і результати цих опитувань використовувалися в подальшому просторовому плануванні.

Харків розпочав участь у програмі у квітні 2022 року, головним міжнародним партнером створення нового проєкту генплану та

стратегії міста став Фонд відомого британського архітектора Нормана Фостера. Плануючи відбудову, фахівці передусім пропонують варіанти вдосконалення планувальної структури міста, адже вона має певні недоліки – відсутні кільцеві та напівкільцеві розв'язки, які б з'єднували різні райони, значне транспортне навантаження на центр, “розповзання” міста. Для вирішення цих проблем запропоновано створення двох наземних транспортних кілець з трамваями, а також ущільнення забудови в районах наближених до станцій метро, зменшення міської площі задля раціоналізації коштів на утримання інженерних споруд, комунікацій [14]. Такий підхід є досить дискусійним, адже, з питань безпеки не варто ущільнювати забудову. Також передбачені пішохідні вулиці в історичному центрі, розробка веломаршру-

тів, впровадження підземних та багаторівневих паркінгів, будівництво нових районів з розвинутою інфраструктурою для працевлаштування. Частина ринку "Барабашово" зазнає реновації – на місці торговельних майданчиків заплановано новий район наукових та технологічних інновацій.

Один з наймасштабніших проектів відбудови запропонований для Маріуполя. Від серпня 2022 року урбаністична коаліція Ro3kvit працює над стратегією просторового розвитку міста після деокупації. Фахівці обговорюють відбудову житлових районів та нову постіндустріальну економіку із врахуванням екології, комфорту і безпеки мешканців. Загалом багато вдалих пропозицій щодо поліпшення міського середовища містить розроблена до війни Стратегія "Маріуполь 2030" [10]. Серед пріоритетів розвитку міста в ній зазначається туризм, інформаційні технології, креативна індустрія, торгівля, спорт, металургія, логістика та інші галузі. Після деокупації українських територій та реалізації плану відбудови до зазначених напрямків слід додати такі пріоритети як безпека та удосконалення планувальної структури міста. Зокрема є пропозиції перенесення промислової зони в північну частину, надавши таким чином доступ жителям до узбережжя. Частина території «Азовсталі» може стати частиною нового порту, який буде ближче до промзони. Історичний центр пропонують зробити зеленим пішохідним простором, який спускається до моря [15]. Загалом проекти відбудови міста складають 4 команди архітекторів та урбаністів, кожна з яких пропонує свою версію візії міста з пріоритетами його розвитку [13].

Окремі міста, які зазнали значних руйнувань інфраструктури, житлового фонду мають затверджені комплексні Плани відбудови, які вже реалізуються під час війни. Такий План відновлення на 2023-2033 р. розроблений для Ірпінської міської територіальної громади [12]. Внаслідок активних бойових дій в Ірпені на початку повномасштабної війни зруйновано 76% інфраструктури. Планом відновлення передбачено бачення розвитку Ірпеня як «міста-саду із розумним серцем». Цей план передбачає, що навколишнє середовище, економіка та технології стануть пріоритетами швидкого відновлення та економічного зростання. За результатами конкурсу проектів «Irpın Reconstruction Summit» комісія дійшла згоди затвердити масштабні проекти відбудови передусім закладів освіти та культури: Ірпінського історико-краєзнавчого музею, Ірпінської міської бібліотеки імені М. Рильського, Культур-

но-дозвільного центру «Дорога життя», Центрального будинку культури, Ірпінського центрального міського стадіону «Чемпіон», Дошкільного навчального закладу №2 «Веснянка», Ірпінського академічного ліцею Національного університету біоресурсів та природокористування України та інших. Серед запланованих масштабних оновлень міста: розвиток велосипедної інфраструктури, нові багатофункціональні житлові комплекси, будівництво аквапарку, річкового пляжу, індустріального парку, льодової арани, співочого поля, сміттесортувального заводу та інше. Наприкінці 2023 року відкрили новий міст через річку Ірпінь, поруч зі зруйнованим під час повномасштабного вторгнення російських військ.

Виклики війни обумовлюють й зміни пріоритетів просторового планування тилових міст, внесення коректив до розроблених Інтегрованих концепцій їхнього розвитку. Так, в Інтегрованій концепції розвитку Львова потреби житлового будівництва до 2030 року розраховано з огляду на кількість населення та темпи його динаміки 2018-2019 рр. і не акцентовано уваги саме на важливості безпечного житла з наявними захисними спорудами і укриттями [7]. Потрібно зробити доповнення й з огляду на потреби внутрішньо переміщених осіб та релокованого бізнесу та ін. В розділі, що стосується транспортної інфраструктури, важливо розглянути не тільки показники протяжності шляхів та кількості рухомого складу, а й акцентувати увагу на пріоритетності побудови нових транспортних розв'язок. Центральною ідеєю просторового розвитку міста зазначається ідея "міста коротких відстаней" і фактично ущільнення забудови, що є суперечливою ідеєю з позиції створення умов для захисту та безпеки мешканців в умовах непередбачуваних ситуацій.

Загалом бракує наукових обґрунтувань цілісної концепції та принципів відбудови, бачення подальших темпів і перспектив урбанізації України, розвитку мережі малих та середніх міст і т.д. І якщо архітектори, економісти цю тему вже підхопили і подають свої пропозиції в публікаціях щодо відбудови міст на засадах концепції розумного міста, креативного міста, принципів зеленої економіки, то географи поки що повільно долучаються до цієї наукової дискусії. Так, відомий архітектор Микола Габрель обґрунтовує доцільність просторової реорганізації і розвитку повоєнної України та її регіонів на засадах концепції диференційної урбаністики. Це означає "перезапуск" міського розселення в просторі України на підтримку малих і середніх міських посе-

лень для підвищення життєстійкості просторової системи [4]. Диференційна концепція в урбаністиці протиставляється тенденціям посилення концентрації (стягування, скупчення, зосередження) у великі міста населення, ресурсів, функцій, капіталу.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Повоєнна відбудова України розглядається як комплекс дій та рішень щодо утвердження нових світових трендів та інновацій міського розвитку. Тобто

йдеться не тільки про відбудову зруйнованого житла, інфраструктурних об'єктів, а й нові підходи у просторовому плануванні. Наявна містобудівна документація багатьох міст є застарілою та потребує повного оновлення. Загалом необхідним є й доповнення методологічної платформи української урбаністики та розробка нових проектних документів з просторового розвитку громад та міст в процесі повоєнної відбудови на основі наукових висновків.

Література:

1. Дністрянський М. С. Суспільно-географічна аналітика та геополітична публіцистика (вибрані авторські дописи у мережі Facebook). Монографія. Львів: «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2022. 169 с.
2. Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи : міжнародна колективна монографія / [редколегія, голова – д.е.н. В.В.Небрат]; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – Електрон. дані. К., 2023. 571 с. Вилучено із : <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Reconstruction-for-development.pdf>
3. Відбудова України: принципи та політика/ за ред. Ю. Городніченка. Паризький Звіт 1. 2022. 508 с.
4. Габрель М. Диференційна урбаністика як концепція відновлення, реорганізації та розвитку життєстійкості простору України/ Містобудування та територіальне планування, (81), 2022. С. 70–92.
5. Запатріна І. В. Досвід післявоєнного відновлення міст світу: досвід для України . Київ, 2023. Вилучено із: https://era-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/Doslidzhennia_Dosvid-pisliavoiennoho-vidnovlennia-mist.pdf
6. Зелене повоєнне відновлення України: візія та реальність. Аналітична записка 2022. Вилучено із: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/08/green_recovery.pdf
7. Інтегрована концепція розвитку Львів-2030. Вилучено із: <https://drive.google.com/drive/folders/12Mz6HnLRvtUzZW0NnKGm1IPgI1BShEvg>
8. Каталог проєктів українських громад. Вилучено із: <https://rebuildukraine.in.ua/proiekty-hromad>
9. Київська школа економіки. Вилучено із: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zrosla-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/>
10. Маріуполь: Стратегія 2030. Вилучено із: https://era-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Strategy_2030_Mariupol_compressed.pdf
11. План відбудови України/ Вилучено із: <https://recovery.gov.ua/>
12. План відновлення Ірпінської міської територіальної громади на 2023-2033 рр. Вилучено із: <https://imr.gov.ua/plan-vidnovlennia-irs/>
13. План відродження Маріуполя. Вилучено із: <https://remariupol.com/>
14. Проєкти відновлення Харкова/ Вилучено із: <https://drive.google.com/drive/folders/16M9LLVNsHSug2TxJ18dzMMaBFX8vLQts>
15. Поради від архітектора з відбудови Маріуполя. Вилучено із: https://24tv.ua/vidnovlyuyemo-mariupol-poradi-arhitektoriv-shhodo-vipravleniya_n2396909
16. Про відновлення та регіональний розвиток після війни. Вилучено із: <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-ta-regionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/>
17. Склярська О. Пріоритети здоров'я та безпеки в стратегічному плануванні розвитку міста. Grail of Science, № 27, 2023. 686–688.
18. Українські міста майбутнього. Ян Гейл. Вилучено із: https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=2498117473658099
19. Як Варшаву відбудували після Другої світової. Вилучено із: <https://transparentcities.in.ua/news/yak-varshavu-vidbuduvaly-pislia-druhoi-svitovoi>
20. Ukrainian cities: sustainable development on the eve of full-scale Russian aggression / Edited by Eu. Maruniak, S. Lisovskyi, 2023. 232 p.

References:

1. Dnistrianskyj M. S. Suspil'no-geografichna analityka ta geopolitychna publicy'styka (vybrani avtors'ki dopy'sy) u merezhi Facebook). Monografiya. L'viv: «GALY`Ch-PRES», 2022. 169 s.
2. Vidbudova dlya rozvytku: zarubizhnyj dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy : mizhnarodna kolektyvna monografiya / [redkolegiya, golova – d.e.n. V.V.Nebrat] ; NAN Ukrayiny, DU «In-t ekon. ta prognosuv. NAN Ukrayiny». – Elektron. dani. K., 2023. 571 s. URL : <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Reconstruction-for-development.pdf>
3. Vidbudova Ukrayiny: pry'ncy'py ta polityka/ za red. Yu. Gorodnichenka. Paryz'kyj Zvit 1. 2022. 508 s.
4. Gabrel' M. Dy'ferencijna urbanistyka yak koncepciya vidnovlennya, reorganizaciyi ta rozvytku zhy'ttjestijnosti prostoru Ukrayiny/ Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya, (81), 2022. S. 70–92.
5. Zapatrina I. V. Dosvid pislyavoennogo vidnovlennya mist svitu: dosvid dlya Ukrayiny . Ky'yiv, 2023. URL: https://era-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/Doslidzhennia_Dosvid-pisliavoiennoho-vidnovlennia-mist.pdf
6. Zelene povoyenne vidnovlennya Ukrayiny: viziya ta realnist'. Analitychna zapy'ska 2022. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/08/green_recovery.pdf
7. Integrovana koncepciya rozvytku L'viv-2030. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/12Mz6HnLRvtUzZW0NnKGm1IPgI1BShEvg>
8. Katalog proektiv ukrayins'kyx gromad. URL: <https://rebuildukraine.in.ua/proiekty-hromad>
9. Ky'yivs'ka shkola ekonomiky. URL: [https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-](https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zrosla-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/)

- ukrayini-zrosla-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/
10. Mariupol': Strategiya 2030. URL: https://era-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Strategy_2030_Mariupol_compressed.pdf
 11. Plan vidbudovy` Ukrayiny`. URL: <https://recovery.gov.ua/>
 12. Plan vidnovlennya Irpyn's'koyi mis'koyi tery'torial'noyi gromady` na 2023-2033 rr. URL: <https://imr.gov.ua/plan-vidnovlennia-irs/>
 13. Plan vidrodzhennya Mariupolya. URL: <https://remariupol.com/>
 14. Proyekty` vidnovlennya Xarkova/ URL: <https://drive.google.com/drive/folders/16M9LLVNshSug2TxJ18dzMMaBFX8vLQtS>
 15. Porady` vid arhitekta z vidbudovy` Mariupolya. URL: https://24tv.ua/vidnovlyuyemo-mariupol-poradi-arhitektoziv-shhodo-vipravleniya_n2396909
 16. Pro vidnovlennya ta regional'ny`j rozvy`tok pislya vijny`. URL: <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-ta-regionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/>
 17. Sklyars`ka O. Priority`tety` zdorov'ya ta bezpeky` v strategichnomu planuvanni rozvy`tku mista. Grail of Science, 27, 2023. 686–688.
 18. Ukrayins`ki mista majbutn`ogo. Yan Gejl. URL: https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=2498117473658099
 19. Yak Varshavu vidbuduvaly` pislya Drugoyi svitovoyi. URL: <https://transparentcities.in.ua/news/yak-varshavu-vidbuduvaly-pislya-druhoi-svitovoi>
 20. Ukrainian cities: sustainable development on the eve of full-scale Russian aggression / Edited by Eu. Maruniak, S.Lisovskyi, 2023. 232 p.

Abstract:

Oksana SKLIARSKA, Myroslav DNISTRIANSKYI, Iryna CHAIKA. CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND PRIORITIES OF SPATIAL DEVELOPMENT OF CITIES IN THE PROCESS OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

The article discusses the proposals of urban and spatial planning experts on the postwar reconstruction of Ukrainian cities. Projects for the reconstruction of Mariupol, Kharkiv, and Irpin were reviewed. Foreign experts are involved in the postwar reconstruction of Ukrainian cities. Famous architects and urbanists are also studying the experience of post-war reconstruction of European cities after World War II and the war in the Balkans. These are not always successful examples given the Ukrainian context and current trends in urban development. Today, there is a clear recovery plan, strategies, and projects for the restoration of Ukrainian cities that have suffered the most from the hostilities. Ukraine's recovery plan, presented at the Lugano International Conference in July 2022, envisages attracting more than \$750 billion for reconstruction and development over the next ten years.

In the current realities of Ukraine, urbanists face complex problems of updating and developing new project documents for the spatial development of cities, communities, and regions. Scientific substantiation of design decisions is needed. Therefore, it is important to update the methodological platform of urban studies. Based on an analysis of many expert proposals, priorities in reconstruction strategies and projects, and a generalization of current global urban development concepts, we have compiled a methodological model of the conceptual framework on which spatial planning for urban development in the postwar recovery process should be based. The theoretical basis for the implementation of the main priorities of reconstruction is the scientific concepts of modern urbanism: compact city, creative city, green city, smart city, healthy city, as well as integrated development and typology of cities. These principles include the restoration of infrastructure, housing, design of barrier-free and inclusive spaces, digitalization in governance, and new standards for spatial planning of buildings for safety. The priority area of reconstruction is the restoration of city-forming industries and enterprises that form the economic basis of urban development. Only the accelerated development of industry can raise the level of Ukrainian science and education, and help restore jobs in cities, facilitating the return of Ukrainian citizens.

The author emphasizes the need to update integrated concepts and strategies for the development of rear cities in line with current challenges. In the context of war and postwar reconstruction, these informal spatial planning documents need to be supplemented. The analytical base and clear short-term actions need to be supplemented in accordance with global concepts of urban development and security measures. We need to rethink cities and put people first - their lives, safety, and health. In this context, it is worth recalling the well-known urban concept of a "healthy city", which involves creating a healthy urban environment in which people are protected.

In general, there is a lack of scientific justification for a holistic concept and principles of reconstruction, a vision of the future pace and prospects of Ukraine's urbanization, and the development of a network of small and medium-sized cities. In general, there is a need to supplement the methodological platform of Ukrainian urbanism and to develop new project documents on the spatial development of communities and cities in the process of postwar reconstruction based on scientific findings.

Keywords: postwar reconstruction, spatial planning, urban development concepts, reconstruction projects

Надійшла 08.04.2024р.